

Roger-Pol DROIT (n. 1949), jurnalist, cercetător și scriitor francez. Colaborator la săptămânalul *Monde des livres*, autorul unor lucrări de filosofie care s-au bucurat de succes, în special *101 expériences de philosophie quotidienne* (Odile Jacob, 2003). Dintre scrierile lui mai menționăm: *Dernières nouvelles des choses*, Odile Jacob, 2003; *L'oubli de l'Inde – Une amnésie philosophique*, Seuil, 2004; *L'Occident expliqué à tout le monde*, Seuil, 2008.

Traducătorul, **Adrian CIUBOTARU**, a absolvit Facultatea de Litere a Universității „Alec Russo” din Bălți. Traduceri: Jean-Marie Schaeffer, *Adio, estetică*, Știința, 2001; Wladimir Troubetzkoy, *Sankt-Petersburgul, un mit literar*, Știința, 2005; Jean Grondin, *Hermeneutica*, Știința, 2008; Jacques Le Goff, *Europa explicată tinerilor*, Cartier, 2008; Philippe Nemo, *Ce este Occidentul?*, Cartier, 2008; Jacques Duquesne, *Dumnezeu pe înțelesul nepoților mei*, Cartier, 2008.

Roger-Pol DROIT

Religiile
pe înțelesul fiicei mele

Traducere din franceză de Adrian CIUBOTARU

CARTIER

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.

Tel./fax: 24 05 87, tel.: 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md

Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr.24, sectorul 2, București.

Tel/fax: 210 80 51. E-mail: codexcartier@gmail.com

www.cartier.md

Cărțile CARTIER pot fi procurate în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.

LIBRĂRIILE CARTIER

Casa Cărții, bd. Mircea cel Bătrân, nr. 9, Chișinău. Tel./fax: 34 64 61.

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău. Tel./fax: 21 42 03.

Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău. Tel.: 24 10 00.

Librăria Vărul Shakespeare, str. Șciusev, nr. 113, Chișinău. Tel.: 23 21 22.

Librăria 9, str. Pușkin, nr. 9, Chișinău. Tel.: 22 37 83.

Colecția *Verde* este coordonată de Vitalie Coroban

Editor: Gheorghe Erizanu

Lector: Dorin Onofrei

Coperta seriei: Vitalie Coroban

Coperta: Vitalie Coroban

Tehnoredactare: Ana Cioclu

Prepress: Editura Cartier

Tipărită la Combinatul Poligrafic (nr. 82272)

Roger-Pol Droit

LES RELIGIONS EXPLIQUÉES À MA FILLE

© Éditions du Seuil, 2000

Roger-Pol Droit

RELIGIILE PE ÎNȚELESUL FIICEI MELE

Ediția I, decembrie 2008

© Cartier, 2008, pentru prezenta versiune românească.

Această ediție a apărut într-un tiraj de 800 de exemplare. Toate drepturile rezervate.

Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Droit, Roger-Pol

Religiile pe înțelesul fiicei mele / Roger-Pol Droit ;

trad. din lb. fr. : Adrian Ciubotaru ; cop. Vitalie Coroban. – Ch. : Cartier SRL, 2008

(Combinatul Poligr.). – 80 pag. – (Colecția Verde).

Tit. orig. : Les Religions expliquées à ma fille. – 800 ex.

ISBN 978-9975-79-535-7

087.5:2

D 84

Cum s-a născut această carte

Am fost surprins. Când fiică-mea, Marie, a împlinit treisprezece ani, mi-am dat seama că ea nu a avut parte de educație religioasă. Evident, lucrul acesta n-a fost întâmplător. Ne gândeam: „Ea va alege, ea își va construi propriile convingeri”. Poziția aceasta ni s-a părut rezonabilă. Familia a protestat mai mult sau mai puțin, mai mult sau mai puțin a trecut cu vederea. Prin urmare, Marie a crescut fără să aparțină vreunei religii, asemeni multor copii din generația sa.

Cu toate acestea, noi nu ne imaginaserăm consecințele: am fost surprins de punctele de reper care îi lipseau. Biblia, însăși ideea de Dumnezeu, semnificația sacrului, de exemplu, nimic din toate acestea nu îi era familiar. Asemănările și diferențele cele mai fundamentale dintre evrei, creștini și musulmani nu erau foarte clare în mintea ei. Nu mai mult decât principalele puncte de acord sau de

dezacord dintre creștinism și budism. Nimeni nu îi vorbise cu claritate despre unitatea și diversitatea religiilor. Nici la școală și nici acasă.

Și totuși, este indispensabil să ai, în legătură cu toate aceste probleme, unele puncte de reper. Pentru „cultura generală” și pentru înțelegerea operelor de artă. Pentru viața cotidiană în lumea actuală. În toate țările din lume se învecinează, în prezent, oameni de credințe diferite, care trebuie să învețe să se cunoască.

Aceasta nu este totul. Religiile sunt un element esențial al experienței umane. Dacă nu le vorbim copiilor noștri despre aceasta, comori ale umanității riscă să le scape în totalitate.

Prin urmare, am vrut să încerc. Am încercat să vorbesc cu fiică-mea, în cel mai simplu mod, despre ceea ce cred sute de milioane de ființe umane, despre speranțele care le animă și despre sentimentele care sălășluiesc în sufletul lor. Trebuia să răspund la întrebările ei într-o manieră justă și clară, fără a ascunde nici limitele competențelor mele și nici limitele acestei tentative. Nu intenționez să alcătuiesc fișe enciclopedice. Să percepi spiritul fiecăreia dintre feluritele religii este mai important decât să întocmești lista sărbătorilor sau a regulilor alimentare.

Aceasta mi-a luat ceva timp. Am dus lungi conversații, am înregistrat anumite dialoguri, am făcut schimb de notițe. Tinere cititoare și cititori și-au împărtășit remarcele. Mai mulți adulți au contribuit, deopotrivă, la avansarea acestei cărți. Textul ține seama de sugestiile lor. L-am redactat crezând că aceste lămuriri ar putea fi utile și altor copii și altor părinți.

Iată deci explicația proiectului. Religiile sunt cu totul altceva. Mai întâi, trebuie să întorci pagina.

Instrumente de lucru

— Ascultă, prefer să nu-ți povestesc niște istorii. Este imposibil să-ți explic religiile! Ar fi mai bine să o spunem de la bun început: nu vom reuși să o facem!

— *Începe bine! Credeam că poți să-mi spui cine și ce crede, să-mi explici ceea ce gândesc oamenii de diferite religii.*

— Voi încerca. Dar noi, eu și tu, nu utilizăm, deocamdată, cuvântul „a explica” în același sens. „A explica” poate să însemne „a povesti”. De exemplu, dacă eu îți cer: „Explică-mi ce ai făcut toată ziua”, acesta nu este decât un mod de a te ruga să-mi povestești cum ți-ai petrecut ziua, ce te-a interesat sau te-a supărat etc. În acest caz, „explicația” ta este, pur și simplu, istoria zilei tale, povestea lucrurilor care ți s-au întâmplat.

Dar acest cuvânt poate, de asemenea, să se refere și la cauze. De exemplu, dacă îmi spui: „Explică-mi albastrul cerului”, aceasta înseamnă: „Spune-mi *de ce* cerul este albastru, de ce se întâmplă așa și nu altfel.”

— *Și în cazul religiilor?*

— Ei bine, mi se pare că ele pot fi „povestite”. Se poate spune, pe scurt, ceea ce conțin religiile. Dar nu vom ajunge să spunem în mod sigur „pentru care motive” există religii, la ce se raportează existența lor. Îmi pare a fi o parte din mister. Cei care cred în Dumnezeu vor vedea în aceasta o parte a misterului dumnezeiesc. Cei care nu cred vor zice că aceasta este o parte a misterului uman. Animalele nu au religii! Dimpotrivă, oamenii, aproape pretutindeni și în toate epocile, sunt fascinați de ceea ce îi depășește și de ceea ce nu ajung să înțeleagă cu adevărat. De exemplu, nașterea, moartea, scurgerea timpului, simplul fapt de a exista, frumusețea lumii, infinitul cerului, marile forțe ale naturii. La toate aceste întrebări, care sunt mai vaste decât inteligența noastră, religiile au încercat să dea diferite tipuri de răspunsuri.

— *Câte religii există?*

— O mie și una! Desigur, nu este decât un fel de a spune. Dar este o expresie pe care, de asemenea, am putea să o înțelegem în câteva moduri. „O mie” vrea să spună că religiile sunt foarte numeroase, foarte diferite. O știi și tu: în toate țările, în toate civilizațiile, în toate epocile, găsim religii. Această mare diversitate se aseamănă un pic cu diversitatea ființelor umane.

— *Religiile nu sunt la fel de numeroase ca oamenii! În caz contrar, nu mă voi descurca!*

— Totuși, religiile, ca și oamenii, se nasc și mor, în felul lor! Într-adevăr, multe religii au dispărut în decursul istoriei. Rămân temple, statui, uneori texte. Dar nimeni nu le mai practică. Religiile Antichității, precum cea a egiptenilor, cea a grecilor, cea a romanilor, cea a galilor, sunt studiate de istorici. Dar oamenii din timpurile noastre nu mai împărtășesc unele dintre credințele lor. Ceremoniile acestor religii dispărute nu mai sunt oficiate de nimeni.

Alte religii au traversat secolele. Majoritatea religiilor mari care există în ziua de azi în lumea întreagă sunt foarte vechi. Ele s-au menținut din Antichitate, transmițându-se din generație în generație. Uneori, ele s-au transformat, au trebuit să se adapteze unor epoci diferite. Cu toate acestea, în ansamblu, religiile care au traversat timpul au rămas aproape aceleași. Ca și cum și-ar fi schimbat coafura sau pălăria, dar și-au păstrat fața.

— *Mai vedem încă religii care se nasc?*

— Da. În orice caz, există mișcări religioase noi, care se dezvoltă, în particular, în Africa și în America Latină. În punctul de plecare, găsim, de cele mai multe ori, o persoană care afirmă că Dumne-

zeu i-a făcut unele revelații. Ea spune, de exemplu, că a avut viziuni în legătură cu viitorul sau că a primit de la Dumnezeu niște mesaje. Câteodată, această persoană rămâne în interiorul unei religii deja existente. Adeseori, în societățile africane sau latino-americane, acești profeți devin întemeietorii unor religii noi. Credințele lor reiau o parte din ideile religioase deja existente, transformându-le într-o măsură mai mare sau mai mică. Anumite mișcări de acest gen rămân foarte limitate. Altele capătă o importanță mai mare. În tot cazul, există mereu o mare capacitate de creație în acest domeniu.

Iată de ce ți-am răspuns adineauri că există „o mie” de religii. Zicând lucrul acesta, eu nu vroiam, desigur, să-ți dau o cifră. Vroiam doar să subliniez existența unui mare număr și a unei mari diversități de credințe și de ceremonii religioase.

— *Tu spuneați „o mie și una”. La ce se referă „și una”?*

— Știi că religiile sunt foarte numeroase. Cu toate acestea, tu nu spui întotdeauna „religiile”. Ți se întâmplă, de asemenea, să spui „religia”, ca și cum, în esență, nu ar exista decât una singură. Pe de o parte, ele sunt „o mie”: au moduri diferite sau chiar opuse de a vedea lumea. Pe de altă parte, ne putem gândi că ele sunt una singură. Ceea ce le

apropie este faptul că toate corespund unei căutări a umanității.

— *În acest caz, nu este vorba despre „una în plus”, ci despre „una în general”!*

— Exact! Ceea ce înseamnă că toate aceste religii diferite își păstrează fața, dar că toate aceste fețe împreună posedă o asemănare de familie. Lucrul acesta nu este ușor de înțeles dintr-odată. Pentru a-l pricepe mai bine, trebuie să facem un drum lung. Îți propun să lăsăm deoparte acest „o mie și una”. Îl vom regăsi mai târziu. Poate că atunci îl vom vedea sub un alt unghi.

— *Religiile au existat dintotdeauna?*

— Fără îndoială, oamenii preistorici posedau deja unele forme de religie.

— *După părerea mea, ei nu credeau într-o zeitate, pentru că nu s-au găsit semne care ar arăta că existau niște ceremonii...*

— Nu putem fi siguri de ceea ce credeau ei, deoarece nu dispunem de niciun document scris. Istoria propriu-zisă începe odată cu inventarea scrierii. Preistoria nu ne-a lăsat nicio frază înregistrată nicăieri. Dar ne putem gândi că desenele și frescele pe care le găsim în unele grote preistorice nu sunt doar picturi decorative și opere de artă. Aceste desene erau, probabil, legate de reuniuni, de

sărbători, de rituri, de ceremonii, poate de magie, în orice caz, de unele începuturi de religie. Înainte de toate, oamenii preistorici au inventat mormintele. Ei își îngropau morții. Aveau cu certitudine o credință în legătură cu ceea ce se putea întâmpla după moarte. Ne putem deci gândi că ei aveau realmente unele forme de religie. Cu toate acestea, conținutul lor nu se cunoaște aproape deloc.

— *Prin urmare, din mia ta fac parte și religiile oamenilor preistorici?*

— Da. De altminteri, nu există exemplu de societate umană în care să nu fi existat deloc religie. Astăzi există din ce în ce mai mulți oameni care poartă în suflet convingeri și idei, dar nu practică nicio credință. Ei nu se recunosc în vreo religie existentă. În societatea aceasta însă faptul acesta nu constituie un obstacol pentru existența religiilor! În societatea în care trăiești există creștini, evrei, musulmani, budiști... Sunt oameni care practică religii diferite și alții care nu practică niciuna. Cu toate acestea, în ansamblul societății, există religii.

Încă o dată, în istoria umană nu a fost nicicând vreo societate în care să nu existe deloc religie. Societățile sunt foarte diferite, dar în fiecare există mereu „ceva” corespunzător religiei. Va trebui să

încercăm să înțelegem la ce se referă acest „ceva”. Ce este acest „ceva”? Ce fac ființele umane cu religiile? Nu este o întrebare simplă...

— *Trebuie să ne uităm la definiția cuvântului „religie”! Încă nu am vorbit despre ceea ce înseamnă acest cuvânt. De unde vine el?*

— Este un termen care vine din latină. Există două moduri diferite de a-i explica originea, iar savanții discută fără a putea să decidă care explicație este cea bună. Ai să vezi că este interesant să observi diferența dintre aceste două sensuri.

Unii specialiști spun că originea cuvântului „religie” vine de la religare, care înseamnă în latină „a lega”. Aici vei da de o definiție destul de simplă: „Se numește „religie” ceea ce încearcă să lege lumea oamenilor de lumea divină.” În acest sens, se numesc „religie” toate activitățile care vor să îi reunească pe oameni și pe zei, ori, dacă vrem, Pământul și Cerul, ori, mai mult, lumea naturală și lumea supranaturală. De fiecare dată, semnificația centrală este „a lega”.

Alți savanți spun că termenul „religie” vine de la latinescul *relegere*, care înseamnă „a reciti”. Cel mai important lucru pentru romani, în momentul în care recitau o rugăciune sau făceau un sacrificiu în cinstea zeilor, era să nu se comită vreo eroare și totul să fie recitat cu precizie. *Religio*, în latină, poate

să însemne „scrupul”. După cum vezi, e un lucru destul de curios: cuvântul „religie” poate să însemne și „scrupul”. De această dată, ideea principală este că trebuie să fii atent, că nu trebuie să greșești, că trebuie să fii sigur că ai făcut toate gesturile bune, că ai spus toate rugăciunile bune. Acest, al doilea, sens insistă asupra unui alt aspect al religiei..

— *Acela de „strict”...*

— Da, aici găsim idei care urcă spre Antichitate. De exemplu, iată ce gândeau romanii: dacă în cursul unei ceremonii religioase preotul a greșit un cuvânt, un gest, toți locuitorii regiunii urmau să fie pedepsiți. Zeii riscau să se supere. Ei puteau să distrugă recoltele sau să declanșeze furtunile, sau să răspândească maladiile. Trebuia deci să repeți formulele sacre fără să scapi o virgulă, chiar dacă nu le mai înțelegeai sensul.

Aceste două origini posibile ale cuvântului „religie” în latină („a lega” sau „a reciti”) le putem raporta, de asemenea, la ceea ce eu numesc cele „două laturi” ale religiilor. Într-adevăr, toate posedă o latură „interioară” și o latură „exterioară”.

— *Ce înseamnă aceasta?*

— „Interiorul” reprezintă sentimentele religioase, convingerile, credințele, credința: tot ceea ce este resimțit și trăit de spiritul ființelor umane